

ІІІ РОЗДІЛ

ФІЛОСОФІЯ, СОЦІОЛОГІЯ, ПЕДАГОГІКА, ПСИХОЛОГІЯ

ВОЛОВИК В. І.

ЗВИВИСТІ СТЕЖКИ ІСТОРІЇ

Механізм невидимого годинника історії безпристрасно рухає його чарівні стрілки, лишаючи позаду дні, місяці, роки і сторіччя. Скільки їх накопичилось у бездонній коморі минулого, що вже відгуло, відгомонило? Про це відає лише його величність Час, ведучи за собою покоління, що змінюють одне одного на варті вогнища життя.

Час поспішає. І чим далі, тим дужче. Прагнучи образно представити цей прискорений біг за 600 тисяч років існування людини, швейцарський інженер і філософ Г. Ейхельберг порівняв його з марафонівським забігом на 60 кілометрів. Більша частина цієї дистанції проходить через глухі і темні хащі, і лише на 58-59-му кілометрі, відслідковуючи її, можна побачити поряд з примітивними знаряддями праці малюнки печерних людей як перші ознаки культури, а на останньому кілометрі з'являється вже й землеробство. За 200 метрів до фінішу нарешті з кам'яних плит, на узбіччі її – стародавні укріплення. За 100 метрів – середньовічні міста. За 50 метрів починається епоха Відродження. Ті 10 метрів, що залишились, наш уявний бігун долає в основному при факелах, і лише на останніх п'яти метрах електричне світло починає заливати дорогу, чується шум машин, що з'являються навколо людини і на землі, і в повітрі.¹

За роки існування людства відбулися кардинальні зміни і в його бутті, і в його свідомості. Та все ж незмінними залишаються питання, які хвилюють кожне покоління: для чого воно прийшло у цей світ? Куди ведуть стежки історії? Яку з них слід обрати? Шукаючи відповіді на ці питання, кожне покоління неодмінно озиряється, намагається поглядом окинути шлях, пройдений попередниками. Адже, стоячи на їх плечах, далеко видно. Та й побачить є що: минулі покоління не сиділи склавши руки і зробили чимало.

З кожним новим сторіччям прискорюються темпи суспільного розвитку, змінюється характер життєдіяльності світового співтовариства. Взяти хоча б ті зміни, що відбулися з ним за п'ятдесят років існування ООН. У документі, представленому Асамблеї Мілленіума у 2000 році Генеральним секретарем Кофі Аннаном, говориться: “Ми знаємо, як глибоко змінився стан. Світовий експорт з 1950 року зріс десятикратно, навіть з урахуванням інфляції, причому зростання його випереджало зростання світового ВВП. Іноземні капіталовкладення зростали ще швидше... Потік обміну валют злетів до півтора трильйону доларів США у день порівняно з 15 мільярдами у 1973 році, коли зруйнувався режим фіксованого курсу валют... Сьогодні делегати Генеральної Асамблеї (Глави держав і урядів) можуть перетинати Атлантику менше, ніж за чотири години, а, при бажанні, можуть займатися державними справами по телефону або через Інтернет хоч увесь день. Це світ глобалізації – новий контекст для економічних фактів і діяльностей і новий зв'язок між ними у всьому світі”.²

Зміни справді вразливі. І вони мають місце не лише у людстві в цілому, а й у кожному окремо взятому суспільстві, в тому числі, і нашому українському. Про них повідомляє офіційна статистика, про них охоче говорять керівники держави. А чому б і не сказати, коли є про що? Як відзначав Президент України Л. Д. Кучма, відкриваючи науково-практичну конференцію “Стратегія сталого розвитку і структурно-інноваційної перебудови української економіки на період 2004-2015 рр. ”, протягом 2000-2003 років середньорічні темпи зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) склали 7, 4%, а в промисловості – 12, 5%.³

Словом, ростемо. І це нас, звичайно, не може не радувати. Така вже особливість нашої свідомості. Ми звикли зверхньо, трохи недбало окинувши поглядом минуле і критично оцінивши сьогоднішнє, зразу ж націлювати його на майбутнє. А воно, як правило, пов'язується з новим, небаченим раніше добробутом, більшою комфортністю. Завдяки цьому суспільний розвиток, історичний процес в нашій свідомості нерідко постає у вигляді якогось руху чи то людства в цілому, чи то окремих народів по прямій лінії, що з'єднує минуле, сучасне і майбутнє, спрямований вгору, на зростання. Навіть діалектики-ортодокси переконані в тому, що суспільний розвиток відбувається по спіралі, з незмінними повертаннями до минулого, відкочуванням назад,

все ж нерідко концентрують увагу на сходженні від нижчого рівня до вищого, віддаючи в такий спосіб данину традиції лінійності. Про витки діалектичної спіралі, ці розімкнені кільця історії, вони нібито так само не забувають. Але, як правило, це все перебуває якщо не на задвірках свідомості дослідника, то і не в центрі її.

Тому дослідницькому “стилю” сприяє, зокрема, однобоке тлумачення положення В. І. Леніна про діалектичне заперечення: “Не голе заперечення, не пусте заперечення, не скептичне заперечення, вагання, сумнів характерні та істотні в діалектиці, яка, безперечно, має в собі елемент заперечення і до того ж як найважливіший свій елемент, – ні, а заперечення як момент зв’язку, як момент розвитку, з вдержанням позитивного...”⁴ Тут автор, роблячи акцент на істотній різниці між метафізичним і діалектичним запереченням, підкреслює властиву останньому наступність, спадкоємність, яка справді включає в себе позитивні досягнення, здобуті на попередніх етапах розвитку. Без цього будь-який розвиток, в тому числі і суспільний, був би просто неможливим. Але ж помилково вважати, що наступність зводиться до збереження лише позитивного, як вважають іноді деякі дослідники, і що якраз призводило до підміни діалектики метафізикою з властивою їй лінійністю в моделюванні суспільного розвитку, історії.

Сходження, поступальність, прогрес в історії, безумовно, існують. Це знаходить свій прояв, перш за все, в зростанні виробничих сил, у все більшому технічному озброєнні людини, у виробничому досвіді, у досягненнях науки, що виступають головними структуроутворюючими елементами, які формують, так би мовити, двигун суспільного розвитку. Але, поряд з двигуном, у суспільстві існує і певний механізм стримування, механізм гальмування. Складові деталі обох цих механізмів – як позитивні, так і негативні елементи, що збереглися, перейшовши з минулого у сучасне, – знаходяться у площині тих самих розімкнених кілець. Формування, становлення та ефективність дії кожного з зазначених механізмів залежить від цілої низки факторів, але провідну, інтегруючу роль при цьому відіграє стан базису конкретного суспільства, тобто сукупність економічних (виробничих) відносин і, в першу чергу, відносин власності.

Як відомо, теоретики “перебудови” в свій час старанно переконували довірливі маси полюбити приватну власність, яка нібито є простою часткою загальної власності, чимось схожим на кусень спільного пирога, який має дістатися кожному, роблячи його справді щасливим. Однак все виявляється не так просто, як про це співали “соловейки” з хору Горбачова і Яковлева. За поняттям “приватна власність”, яким майстерно жонглиували вони, ховалась не якась-то проста частка власності, а власність на знаряддя і засоби виробництва, що давала можливість їх власникам наймати робочу силу і присвоювати собі прибуткову вартість, створену найманими працівниками, тобто експлуатувати останніх.

Думається, що нічим іншим, як ослабленням колективних форм власності, перш за все соціалістичних, і підсиленням позицій приватної власності можна пояснити ті, прямо скажемо, жахливі зміни, що відбувались у світі в останні десятиліття ХХ століття. На кінець його, як констатують дослідники, доля світового доходу, що одержувалась найбіднішими шарами населення, скоротилась до 1, 4%. Співвідношення ж рівнів доходів багатих і бідних зросло з 13:1 у 1960 році до 60:1 на кінець минулого століття. П’ята частина населення земної кулі використовувала 85% планетарних благ і ресурсів, у той час як 1, 3 млрд. людей жили в умовах абсолютних злиднів. Більш як 120 млн. людей у світі були безробітними, понад 700 млн. – лише частково зайнятими, 1 млрд. – неписьменними. Майже кожен третій землянин все ще не користувався електрикою. Біля 1, 5 млрд. не мали доступу до безпечних джерел питної води, 2 млрд. існували в антисанітарних умовах, 840 млн., в тому числі 200 млн. дітей, голодували або ж страждали від недоїдання. В бідних країнах щорічно вмирало 14 млн. дітей від хвороб і 500 тисяч жінок – від пологів. Число політичних емігрантів і жертв міжетнічних конфліктів збільшилось з 8 млн. осіб в кінці 70-х років до 23 млн. осіб на середину 90-х років ХХ століття. Понад 26 млн. осіб були тимчасовими переселенцями і кількість їх продовжувала зростати.⁵

Наслідки панування приватної власності, що набирає силу після розвалу СРСР і соціалістичної системи господарства, все більше дають про себе знати і в Україні, яка стріла початок нового тисячоліття небаченим у світі зростанням безробіття, що у 2003 році, з урахуванням прихованого безробіття, досягло 40%. Мільйони українців тиняються по світу у пошуках будь-якого заробітку, 80% населення країни живе за межею бідності.⁶

Існуюча сьогодні полярність між багатством і бідністю, життям у казкових розкошах і страшених злиднях дуже нагадує ту, що існувала хіба що в умовах далекого від нас рабства. До речі, багато з характерних рис, притаманних останньому, досить явно проступають у нашій

сьогоднішній соціальній реальності.

А Сполучені Штати Америки? Що вони, вважаючи себе взірцем, вершиною досягнень демократії, з претензією на світове панування, хіба насправді не нагадують рабовласницьку Римську імперію? Ще й як нагадують! Щоправда, давно немає римських легіонів, чий “залізний” поступ наводив жах на країни, які захоплювались ними одна за одною. Відійшли в минуле архаїчні для наших сучасників бойові сокири і мечі зі списами. Але на зміну їм прийшли громади авіаносців, що несуть на собі зграї літаків та вертольотів, озброєних ракетами та іншою сучасною воєнною технікою, готових за першою командою з Вашингтону спрямувати на голови тих, хто виявив непокору американським правителям, свій смертоносний вантаж, включаючи ядерний. Свідоцтвом тому є безжалісна розправа американської воєнщини з маленькою Сербією, вторгнення США в Афганістан та Ірак, відкриті погрози на адресу Ірану та Сирії.

Розроблюючи після сумнозвісних актів 11 вересня нову зовнішньополітичну доктрину, уряд США по суті прагне створити концепцію нового устрою світу, в якому б провідна, керівна роль належала його країні. Президент Буш прагне дистанціювати США від міжнародних організацій, в яких ця країна традиційно ще бере участь, включаючи НАТО і ООН, вважаючи, що міжнародне співтовариство не повинно впливати на зовнішню політику країни. Основний наголос робиться на подальше підсилення воєнної могутності, що й сьогодні вже перевищує всі країни Західної Європи разом узяті. Це дає змогу американцям вести воєнні дії самим, практично незалежно від наявності союзників.

А хіба не про відступ, навіть відкат від демократії говорить підсилення авторитарності правлячих режимів в цілій низці країн, в тому числі тих, що виникли на території колишнього СРСР, де надзвичайно легко ожили і все більше дають про себе знати ханські тенденції?

І хіба не здачею позицій демократії стало непомірне підсилення повноважень Президента України, влади центру при безжалісному її урізанні в областях? Керівники останніх, які волонтаристськи призначаються і знімаються, в залежності від настрою столичних можновладців, хоч і гучно називаються в пресі губернаторами, насправді перетворилися у звичайнісіньких маріонеток, здатних лише випрошувати якісь крихти коштів для своїх територій. Мало що у відстоюванні їх прав можуть зробити і місцеві ради. От і виходить, що частка пирога, що перепадає центру, столиці, незрівнянно більша, ніж ті, що нарізаються регіонам.

Безумовно, столиця є столиця. Це – візитна картка країни і розвивати її, робити краще – задача спільна. Та навряд чи можна вважати справедливим, демократичним, коли туди вкладаються величезні кошти чи то, м’яко кажучи, на не дуже вдалу реконструкцію центральної площі, чи то на будівництво нових закладів мистецтва і культури, грандіозних вокзалів і додаткових мостів, коли окремим районам відмовляють у життєво необхідному або виділяють якісь крихти.

Взяти, наприклад, Запорізьку область, один з головних центрів розвитку економічного потенціалу України. Перебуваючи на дев’ятому місці в країні за чисельністю населення, цей регіон лідирує за обсягом промислового виробництва у розрахунку на душу населення. Однак водночас він різко поступається не лише столиці, а й багатьом іншим областям у розвитку громадського міського транспорту, аеро- і автовокзалів, доріг, закладів мистецтва і культури, інших життєво важливих об’єктів, кошти на спорудження яких його мешканці, здавалось би, вже давно заробили. Ось уже кілька десятиліть будівництво тут такого роду об’єктів не передбачається центром, що концентрує левину долю коштів, зароблених на місцях. Давно ведеться розмова про спорудження мостових переходів, які б з’єднали 100-тисячний Хортицький район з центром м. Запоріжжя, але до остаточного вирішення цього питання поки що далеко. Така ж доля і меморіалу козацької слави на о. Хортиця.

Нагадує і суттєво нагадує про сумнозвісне рабовласницьке минуле торгівля людьми, що широко розповсюджена у багатьох країнах світу, в тому числі, і в нашій Україні. Причому, сьогоднішні злодії, що займаються цією страшною справою, і зовнішністю, і одягом, і етикетом відрізняються, скажімо, від середньовічних работоргівців. Глянеш – як є, то все “цівілізовані” персони. Але ж сутність їх від цього не змінилась. Недалеко відійшли від них і ті підприємці, що намагаються наймати робітників поза нормами чинних законів, без запису у трудові книжки і додержання інших вимог трудового законодавства, а отже, без будь-яких гарантій прав найманим робітникам, трудящим.

Чи не про те сумнозвісне минуле свідчить культ грубої фізичної сили, що розквітає у всіх країнах світу, в тому числі у найбільш розвинених, що відносять себе до інформаційної,

найпіднесенішої, найвищої з відомих цивілізацій? Фізична культура, покликана забезпечувати гармонійний розвиток людини, витісняється спортивними клубами і секціями, націленими на непомірний розвиток м'язової маси, окремих фізичних здібностей людини. В такі грубі види спорту як бокс, боротьба, важка атлетика, футбол, що потребують великого напруження фізичних сил і нерідко пов'язані з високим травматизмом, а то й загрозою для життя, що порівняно недавно вважались суто чоловічими, все більше залучаються представниці жіночої статі. Змагання з деяких видів спорту у чоловіків за своєю жорстокістю нерідко дуже нагадують бої давньоримських гладіаторів.

Сучасне несе в собі не лише елементи минулого буття, а й свідомості. Існує немало елементів минулого, що входять в структуру сьогоденних форм суспільної свідомості – наукових, релігійних, політичних, правових, моральних та естетичних поглядів, філософії. І, звичайно, не всі вони відіграють позитивну роль у розвитку того чи іншого суспільства, окремих соціальних організмів. Серед них є й такі, що з повним правом мають бути віднесені до пережитків минулого. До пори до часу вони поводять себе більш-менш спокійно і, подібно до охололих вулканів, не поспішають проявляти свій норів. Однак це зовсім не означає, що вони зовсім не впливають на характер сучасного. Впливають. І не лише на сучасне, а й на майбутнє. А за певних обставин цей негативний вплив може значно зростати.

Безтуримна гонитва за грішми, прагнення добути їх зразу і будь-яким шляхом, культ грубої сили, насильства, що активно пропагуються кінофільмами, якими забиті програми практично всіх телевізійних каналів з незліченними бійками, а то і справжніми битвами ворогуючих мафіозних груп із застосуванням найсучаснішої зброї, що супроводжуються річками крові та фантастичною живучістю героїв-суперменів, руйнують норми моралі, додержання яких саме й робить нас людьми, норми, що зводились віками зусиллями всього людства, та, на превеликий жаль, виявились образливо слабкими.

Вікові заборони – не убий, не вкради, не прелюбодій та інші, які донесли до нас “Біблія” – ця велика книга всесвітньої історії, – підмінюються іншими нормами. У зв'язку з цим, венгерський вчений Д. Томаш в своїй роботі наводить доволі характерну розмову зі студенткою:

“– Що ви хочете, професоре? Мораль кінчена, ми повинні дивитись в лице реальному життю.

- ... Але що є реальне життя, моя дорога?
- Хіба ви не знаєте? Я вважаю, гроші, влада і секс”.⁷

Ось так. І, як це не сумно, слід визнати, що схожої думки дотримується багато хто з ровесників угорської студентки в інших країнах, в тому числі і в нашій Україні. Такі погляди безупинно ростуть, ширяться, проникаючи в свідомість наступних поколінь. А це, безумовно, позначиться на формуванні спочатку уявних моделей майбутнього, що будуть нести в собі найнегативніші риси, властиві минулим суспільно-економічним формаціям і цивілізаціям, а згодом і самій соціальній реальності майбутнього.

Навряд чи про таке майбутнє мріють покоління, що зараз живуть на Землі, та й кожен із їх представників, якщо, звичайно, він не втрачає розуму. Адже давно відомо, що, приходячи в цей світ, нормальна людина прагне досягти стану вищої задоволеності своїм існуванням, здійснення свого заповітного, тобто того, що якраз і позначається поняттям “щастя”. А щастя будь-якого народу, як і утворюючих його людей, не може будуватися на нещасті, знедоленні інших. Всі імперії, що виникали і поширювали свої території в результаті загарбницьких воєн, врешті-решт руйнувались, прирікаючи на страждання народи країн, що колись демонстрували свою воєнну могутність і, здавалось, будуть вічно існувати незламними. Свідомством тому можуть бути долі імператорського Риму, наполеонівської Франції, гітлерівської Німеччини, які в різні епохи претендували на світове панування. Руйнуються і зникають навіть ті імперії, вожді яких наче прагнуть зробити щасливими підвладні їм народи, але ж зробити силою. Прикладом тому є розпад Радянського Союзу, підтверджуючи, що насильного щастя не буває.

Про це слід було б пам'ятати керівникам тих держав, що намагаються силою зброї тримати в покорі народи, які не бажають їм підкорятися. Не слід забувати, що найважливішою умовою здобуття щастя для того чи іншого суспільства слугує наявність такої форми, такого способу суспільно-політичного устрою, які створюють рівні правові можливості для свободи і самореалізації всіх народів, соціальних груп суспільства і кожної людини окремо, тобто того, що і складає сутність демократії.

Щастя американського народу, який по праву пишається досягненнями демократії в своїй

країні, багато в чому залежить від демократизації міждержавних відносин США. Дипломатія авіаносців, дії з позиції сили, безумовно, викликатимуть, як і раніше, і міжнародну, і внутрішньополітичну протидію. Так було завжди, починаючи з повстань рабів у далеку давнину. Так відбувається і сьогодні, свідомо чому є не така вже й далека війна у В'єтнамі, події у Афганістані й Іраку, куди так рішуче вдерлися США, розраховуючи єдиним ударом воєнного кулака знищити клубок складних проблем. Так, напевне, буде і далі за умови незмінності зовнішньої політики США. Причому, все зростаюча соціальна мобільність, можливість швидкого пересування людей, наявність розгалуженої сітки атомних станцій, складів вибухонебезпечних речовин, висотних споруд та й інших подібних до цих об'єктів на території наймогутнішої у світі держави, наявність зброї колосальної руйнівної сили, що з року в рік вдосконалюється, яку важко, але за великі гроші можна придбати, будуть зменшувати ступінь безпеки самих США, робити наддержаву все більше вразливою, а досягнення миру, благополуччя і щастя в ній і на Землі – все більш ілюзорним.

Як свідчить практика, силові методи навряд чи призведуть і до розв'язання проблеми Північної Ірландії, народ якої ось уже кілька століть виборює свою незалежність, чеченської проблеми, проблеми подальшого примусового утримування абхазького і осетинського народів у складі чужої, за їх уявленнями, держави. Ігнорування цього буде слугувати перепоною на шляху досягнення щастя народами Англії, Росії і Грузії. Потрібні інші методи, що базуються на тій же демократії.

Україна, хвала Всевишньому, таких проблем не має. Народ її насолоджується здобутою свободою, що, як відомо, є найважливішою умовою для щастя. Однак щастя саме собою не приходить, не падає з неба у вигляді дарунка. Свобода обумовлює лише його можливість. Реалізуватися ж у дійсність ця можливість зможе лише шляхом правильного вибору мети, обґрунтування заповітного, визначення форм і методів досягнення вимріяного, наміченого і, звичайно ж, дружньої, наполегливої, якісної праці дорослих поколінь, які сумлінно і терпляче готуватимуть до того ж своїх спадкоємців.

Що стосується такої мети для нашого народу, то вона, так мені уявляється, може бути визначена як досягнення фактичної незалежності. Адже не секрет, що, проголосивши 13 років тому своє рішення, парламент лише створив юридичні передумови цього. Для досягнення ж фактичної незалежності українському народу належить ще багато чого зробити, пройти шлях довгий і складний.

Справді, не слід забувати, що економіка країни майже на 80% залежить від імпорту енергоносіїв – нафти і газу. Велика доля імпорту продуктів харчування. Задоволення духовних потреб шляхом читання художньої літератури, перегляду кінофільмів, відвідування концертів також здійснюється за рахунок закордонної продукції, закордонних виконавців. А хіба не про те ж свідчить факт, що мільйони наших співвітчизників змушені щорічно залишати Україну і відбувати за її межі у пошуках будь-якої роботи?

Так, ми радіємо з того, що ВВП в Україні в останні роки зростає. Хоча це "статистичне" зростання ще треба прискіпливо аналізувати на предмет його реальності. Не слід забувати, що навіть при фактичному зростанні, у 2003 році ВВП на душу населення нашої країни складав лише 600 доларів США на рік, в той час як у Болгарії він дорівнював 1550 доларів, у Росії – 2500, у Польщі – 4500, а у Німеччині – 25000 доларів.⁸ Навіть маючи щорічний приріст ВВП на душу населення у 10%, ми лише через 15 років зможемо наздогнати за цим показником болгар, через 30 років – росіян, через 55 років – поляків і майже через 400 років – німців, якщо їх країни стоятимуть на місці. Але ж такого, гадаю, не буде.

Де ж вихід? Сьогодні точиться багато розмов про європейську інтеграцію. І воно дійсно непогано було б мати ті ж показники індексу людського розвитку (дохід на душу населення, тривалість життя, рівень освіти), що й країни, які входять у Європейський Союз. Тому й прагнемо туди, рвемося ніби на той Ноїв ковчег, до відходу якого у казковий світ лишилися лічені хвилини. Рвемося... а нас туди не беруть. Не беруть, тому що ми ще слабкі. Можна змиритися з цим і терпляче чекати, коли бабуся Європа змилюється і врешті-решт відкрис двері. Але ж можна і самим постаратися, перестати чекати щастя, як це робить казковий герой Іван-дурень, і, порозумнішавши, навчитись самим добувати його. Тим більше, що для цього в нас-таки дещо є.

Справді, руйнація СРСР мала наслідком не лише проголошення незалежності України. Зламавши єдиний господарчий механізм, вона-таки відчутно вдарила по нашій економіці. Зокрема, за десять років, починаючи з 1991 року, виробництво електроенергії зменшилось в 1,7 рази, стали

– майже вдвічі, метало-ріжучих верстатів – у 26 разів, екскаваторів – у 55 разів, тракторів – у 20 раз, мінеральних добрив – у 2 рази, паперу – у 4, холодильників – у 2, 2 рази, пральних машин – у 6, 5 рази, радіоприймальних пристроїв – у 28 раз, бавовняних тканин – у 21 раз, тканин з вовни – у 5, взуття – майже у 20, легкових авто – у 6, добування нафти – у 1, 5 рази, вугілля – у 2 рази, газу – у 1, 5 рази, виробництво сільськогосподарської продукції – у 2 рази.⁹⁸

Можливо, у цій продукції немає потреби? Є! І неабияка! Тільки задовольняємо ми її, купуючи закордонні вироби, збуваючи які, хтось заробляє гроші. То ж, може, настав час подумати, як це робити і нам? Адже основні фонди, необхідні для виробництва, ще існують, ще збереглися. Зрозуміло, потрібна інша якість, зниження витрат і дотримання інших вимог. Але ж ми за ці роки все-таки чомусь навчилися. До того ж, створення єдиного економічного простору має відкрити значні можливості.

І ще одне. Всі ці роки в нашій державі акцент робився на приватизації. А вона ж не панацея од усіх бід. Приватизація, відкривши семафор для потягу приватної власності, вже зробила своє діло. Навіть більше, ніж у цьому була потреба: розігнавшись, потяг розірвав своїм шаленим рухом (звичайно, з допомогою наших державників) шляхи для розвитку інших форм власності, а разом з тим, і економіки в цілому, гуманітарної сфери, добробуту переважної більшості нашого народу. То ж давно вже настав час і Парламенту, і Уряду, і гаранту Конституції – Президенту України подумати про те, як виправляти становище, дбаючи про розвиток не лише приватної, а й інших форм власності, у тому числі, державної, не поспішаючи скоріше збутися всіх заводів, комбінатів, об'єктів, що рентабельно працюють, наповнюючи державний бюджет і якимось підтримуючи наш дивом ще дихаючий соцікультуробут.

Нарешті, останнє. Як тут уже зазначалося, демократія передбачає створення рівних правових можливостей для свободи і самореалізації всіх елементів, що входять до структури будь-якого соціального організму. Це стосується і регіонів нашого суспільства. І така можливість існує. Але для того, щоб вона реалізувалась у дійсність, потрібно забезпечити у законодавчому порядку право кожного регіону не лише відповідати за стан справ, а й самому витратити на свої потреби, свій розвиток кошти, зароблені місцевими виробниками і підприємцями, звичайно, відрахувавши однакову для всіх оптимальну частку їх у вигляді державного податку. Такий підхід, демократизуючи відношення центру і регіонів, буде сприяти активізації місцевої ініціативи, робити більш прогнозованим і прозорим розвиток як регіонів, так і всієї України.

Набираючись розуму, станемо заможнішими. Тоді й Європа посміхнеться нам, углядевши врешті-решт у нас не лише законних, але й бажаних дітей.

То ж головне не в тому, щоб викликати сльози розкаяння на очах Європи, а в тому, щоб підвищувати добробут наших співвітчизників, скорочувати число знедолених на континенті і та цілому світі. Оскільки ж терпець у них теж не вічний. Де гарантія того, що, втративши всяку надію на здобуття щастя, переповнені гнівом сучасні раби, доведені до відчаю, махнуть рукою на Бога, що так і не почув їх молитви, і, озброївшись не мечами, а найсучаснішою зброєю, почнуть несамовито трощити все, ущент розносячи наш такий чудовий і такий огидний світ? Ось тоді-то кінець історії, про який останні роки говорять і сперечаються вчені і всякі гадалки з пророками, дійсно може настати. Не допустити цього – доленосний обов'язок всіх людей здорового глузду на Землі, в тому числі і наших співвітчизників-українців. Як би там не було, звивисті шляхи і стежки історії все-таки завжди ведуть уперед, вище, в майбутнє. Пізнаймо ж їх!

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Див.: Николов Н. Г. Долгий путь жизни. – М.: «Мир», 1986. – С. 163.
2. Див.: Кучуради И. Философия перед лицом мировых проблем // Вопросы философии. – 2004. – № 3. – С. 8-9.
3. Див.: Україна: стратегія розвитку. Вступне слово Президента України Леоніда Кучми // Урядовий кур'єр. – 2004. – 13 квітня.
4. Ленін В.І. Повне зібр. творів. – Т. 29. – С. 192.
5. Див.: Неклесса А. И. Постсовременный мир в новой системе координат // Восток. – 1997. – № 2. – С. 37-39; Наше глобальное соседство. Доклад комиссии по глобальному управлению и сотрудничеству. – М., 1996. – С. 43-48, 148-153.
6. Див.: Дробноход Н. Государственный лабиринт для украинского народа. Найдем ли выход? // Зеркало недели. – 2003. – 26 апреля. – С. 20.
7. Tomas G.M. Victory Defeated // Journal of Democracy. – January 1999. – Vol. 10. – № 1. – P. 67.

8. Див.: Дробноход Н. Вказ. праця.
9. Там само.

ВОРОНKOBA B. Г.

ТЕНДЕНЦІЯ «ГЛОБАЛІЗАЦІЯ – РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ» І ЇЇ ВЛІЯННЯ НА ПОСТІНДУСТРІАЛЬНЕ РОЗВИТТЯ РЕГІОНІВ

Глобалізація сприймається як розмивання влади держави. Велику роль в цьому грає розвиток комунікацій: на зміну легко контролюваної державною адміністрацією поштової зв'язі прийшли електронна, провідна, і безпроводна зв'язь, з'явилася мережа Інтернет. Глобальний феномен інформатизації в більшості країн світу призводить до обмеження народної культури. Крім того, відбувається «американізація» мов різних народів.

Глобалізацію порівнюють з наднаціональною солідарністю, головним чином в області екології. В масовому свідомстві в останні десятиліття сформувалося уявлення про Землю як про загальну для всього людства корабель, затонулу в Всесвіті. Зводячи глобалізацію до ідеї солідарності, дослідники часто обмежуються розглядом діяльності міжнародних інститутів – політичних (ООН), економічних (МВФ), неправительствених церков, навіть міжнародних мафіозних структур.

Глобалізацію обмежують сферою комунікаційних структур (розповсюдження інформації, переміщення людей і товарів). В руслі цієї концепції була висунута ідея «планетарної деревні», коли кожен житель планети з допомогою ЗМІ може стати очевидцем подій світової ваги. Однак парадокс полягає в тому, що почуття належності до загального для всіх людей і єдиному життєвому світу супроводжується розпадом старих цінностей і прив'язаностей.

Глобалізацію слід розглядати як процес інтеграції різноманітних культур в єдину ринкову логіку, причому перетворені культури стають одночасно результатом глобалізації і умовою її подальшого розвитку. В процесі глобалізації створюється однорідність соціально-економічних умов і в той же час спостерігається зростання індивідуалізму. Глобалізація – це процес, метою якого є формування «*homo oeconomicus*», підкорюючий людську діяльність інтересам грошового накопичення. «Розрадлива раціональність» розчиняє всі старі цінності в ринковій вартості. Глобалізація замінює основні моральні цінності людства цінністю ефективності. В її основі лежить утилітаристська мораль, її формула звучить так: морально те, що дає найбільшу вигоду. Глобальна політика зводиться до правил, необхідних для ринкового обміну: правова захищеність, свобода обміну, виконання прийнятих на себе зобов'язань.

Процес глобалізації є результатом компромісів, які підірвують моральні основи і ставлять під сумнів такі поняття як ідентичність особистості. Справедливість, істина, індивідуалізм, по яким благоприємно глобалізація, так само як і утилітаристська мораль, підірвують ідею справедливості в людських відносинах. Глобалізація по-новому ставить проблему істинності і об'єктивності оцінок.

Глобальна «перестройка», яку називають «глобалізацією», не є результатом свідомого вибору, зробленого будь-якими політичними лідерами. Це результат структурних змін капіталізму, втілених в діях великої кількості людей, корпоративних організацій і держав, які, в кінці кінців, породжують нові відносини і моделі поведінки. Економічна глобалізація неминуче впливає на практику національних держав. Останні інтернаціоналізуються, перетворюючись в приводні ремні від глобального господарства до національних і допомагаючи пристосовувати державну економічну політику до вимог першого. Збільшення ролі принципу взаємозалежності автоматично тягне за собою зменшення ролі територіального принципу. Однак новий порядок внутрішньо нестабільний. Корені нестабільності криються в діалектичному відношенні двох основоположних принципів – принципу взаємозалежності і територіального.

Глобалізація економіки сприяє подальшій поляризації країн, які займають в світі сильні і слабкі позиції, крім того, вона вносить нову диференціацію і розкол в ряди непривілегованих країн. Останнім слід було б об'єднатися в коаліцію, в основі якої лежали б загальні інтереси великих соціальних груп в національних і місцевих